

تهدیدات هویت نظام انقلابی از منظر امام خامنه‌ای

مهدی منتظری^۱، احمد آذین^۲، رسول برجسیان^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۲

چکیده: هویت نظام انقلابی، به‌عنوان بنیان اصلی ساختار سیاسی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، بر سه مؤلفه کلیدی اسلامی، ایرانی، و انقلابی استوار است که انسجام و یکپارچگی جامعه را تضمین می‌کند. این پژوهش با هدف شناسایی و تبیین تهدیدات هویتی نظام انقلابی از منظر اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) انجام شده است. مطالعه حاضر با روش تحلیل محتوای کیفی، فرمایشات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۸۰ تاکنون را بررسی کرده و مفاهیم و مقوله‌های مرتبط با تهدیدات هویتی را استخراج نموده است. یافته‌ها نشان‌دهنده وجود ۲۶ مقوله در سه بعد اصلی تهدیدات فرهنگی (۱۲ مقوله)، اقتصادی (۵ مقوله)، و سیاسی (۹ مقوله) است که ارزش‌ها، اصول، و اهداف دینی و انقلابی را هدف قرار می‌دهند. تهدیدات فرهنگی، نظیر انقطاع از دین، استحاله فرهنگی، و ترویج تجدد وارداتی، تهدیدات اقتصادی، مانند وابستگی اقتصادی و تحریم‌ها، و تهدیدات سیاسی، از جمله سلطه‌پذیری، نفوذ دشمن، و تضعیف انسجام ملی، از مهم‌ترین چالش‌های شناسایی شده‌اند. این پژوهش بر ضرورت تقویت فرهنگ بومی، آموزش دینی، تولید محتوای اسلامی، و ارتقای وحدت ملی برای مقابله با این تهدیدات تأکید دارد. نتایج این مطالعه می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های پیشگیرانه در راستای حفظ اصالت و هویت نظام انقلابی مورد استفاده قرار گیرد و راهکارهایی برای مقاوم‌سازی جامعه در برابر تهدیدات هویتی ارائه دهد.

واژگان اصلی: هویت نظام انقلابی، تهدیدات هویتی، امام خامنه‌ای، تحلیل محتوای کیفی،

ارزش‌های اسلامی

۱ دانشجوی دکتری اندیشه سیاسی، گروه علوم سیاسی، واحداصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان،

ایران MAHDI.MONTAZERI0468@iau.ac.ir

۲ دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. (نویسنده

مسئول) azin1346@iau.ac.ir

۳ استادیار گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. rslberjisian@cfu.ac.ir

۱. مقدمه

موضوع هویت و بحران‌های ناشی از بی‌هویتی، یکی از مهمترین مسائل پیش روی جوامع در حال توسعه است و تلاش جوامع امروزی در شناسایی مولفه‌های تهدیدات هویتی، ناخودآگاه تحت تاثیر تحولات سریع و پرشتاب فناوری های عصر جدید و به تبع آن جهانی شدن و جهانی سازی می‌باشد. همه کشورها و ملت‌ها دارای هویت مشخصی هستند؛ اما اغلب، هویت کشورها با هم متفاوت است و هر کشور بر اساس تاریخ، فرهنگ، آداب و رسوم، اعتقادات، ارزش‌ها و نوع نگرش به جهان هستی، مولفه‌های هویت خود را تعیین می‌کند. بنابراین، کشورهای مختلف با تشخیص و تعیین مولفه‌های هویتی خود، نسبت به تقویت و نهادینه نمودن آنها در نظام سیاسی و حاکمیتی خود، سعی و اقدام ویژه می‌نمایند و کشور ما نیز به عنوان یک جامعه اسلامی در حال رشد، از این مقوله مستثنی نیست.

کشور ما جمهوری اسلامی ایران، دارای هویت تاریخی ماندگار و مستحکم است که با توجه به سیر تاریخی، این هویت بر اساس سه مولفه هویت ایرانی، هویت اسلامی و هویت انقلابی استوار است. هویت ایرانی بر مبنای فرهنگ غنی ملی ایرانی و تعصب میهن دوستی و غرور ملی شکل گرفته است و از ابتدای تاریخ ایران کهن تا کنون را شامل می‌شود. هویت اسلامی ریشه در اعتقادات و آموزه های دینی بر مبنای اصول دین مبین اسلام است که از زمان ورود اسلام به ایران تا کنون شکل یافته و هویت انقلابی بعد از انقلاب ۱۳۵۷ به وجود آمد و بر اساس روحیه تحول خواهی و ظلم ستیزی است که با مبانی مستحکم اعتقادی و فکری ایرانی و اسلامی نیز عجین شده است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و با تحولات چند دهه گذشته، این مولفه از هویت توانسته است هویت‌های کشورهای غربی را تحت تاثیر قرار دهد.

کشورهای غربی توانسته‌اند بر اساس مولفه‌های هویتی خود، نظام‌های حکومتی و سیاسی خود را تقویت و برنامه ریزی نمایند، اما با ظهور انقلاب اسلامی و مطرح شدن هویت ملت ایران، جمهوری اسلامی ایران توانسته است با شناسایی مولفه‌های هویت انقلابی، کشورهای غربی و شرقی را که دارای هویت‌های بر گرفته از مکاتب لیبرالیستی، اومانیستی (انسان محوری)، الحادی که منطبق با سبک زندگی خاص خود هستند، را با

چالش جدی مواجه کند و لذا به خاطر گسترش و نفوذ هویت ایرانی در جوامع مختلف، هویت جمهوری اسلامی همواره مورد تهاجم و تهدیدات خارجی و بخصوص از ناحیه کشورهای غربی قرار گرفته است و به تبع آن برخی جوامع قدرتمند در صددند که با استفاده از شبکه جهانی اینترنت، فضای مجازی و در اختیار گرفتن رسانه‌های اجتماعی و ارتباطی، هویت آگاهانه، ریشه‌ای و اسلامی مردم را سلب نموده و هویت انقلابی نظام را مورد تهدید و چالش قرار دهند و هویت‌های جعلی و غربی و به ظاهر مدرنیته را ارائه و وارد اذهان عموم جامعه، بالاخص قشر جوان ما نمایند؛ تا بتوانند به صورت آشکار، پنهان و یا با نفوذ ایادی خود در داخل کشور، هویت‌های نظام انقلابی را به چالش بکشند. در واقع، هدف ایادی استکبار جهانی این است که جامعه اسلامی ما را دچار بحران هویت نمایند و با ایجاد آشفتگی و نابسامانی، بنیان‌های هویت اسلامی و انقلابی مردم را تضعیف کنند. آنها به بهانه هویت‌سازی مدرن، می‌خواهند ما را از ارزش‌های اسلامی و انقلابی‌مان که تا به امروز سبب رشد، پیشرفت و ارتقاء جامعه در تمامی حوزه‌ها در سطح کشور و جهان شده است، دور نمایند. در صورت بی‌توجهی، عدم پاسخگویی و آگاهی‌رسانی توسط نخبگان، اندیشمندان و مسئولان، نتیجه تلاش‌های آنها بحران‌های ناشی از بی‌هویتی خواهد بود که پایه‌های نظام انقلابی را سست و زمینه را برای به زانو درآوردن کشور انقلابی ما فراهم می‌آورد.

مهمترین هدف نظام انقلابی ایران، نظام‌سازی بر اساس هویت انقلابی جمهوری اسلامی ایران است. اگر این وظیفه به خوبی انجام شود می‌توان جامعه انقلابی و اسلامی را در برابر تهدیدات هویتی بیگانگان واکسینه و محافظت نمود. پس از انقلاب اسلامی با مشخص شدن نوع حکومت و همچنین تدوین قانون اساسی ساختارهای نظام انقلابی تعیین گردید. در گام اول انقلاب، باید نظام‌سازی صورت پذیرد تا بعد از آن در گام دوم بتوانیم به دولت‌سازی، جامعه‌پردازی پرداخته و به سمت تمدن نوین اسلامی حرکت کنیم. راه نجات از تبعات ناشی از تهدیدات دشمن به هویت نظام انقلابی، رجوع به فرمایشات اندیشمند فرزانه دوران، حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌باشد. با تکیه بر رهنمودهای ایشان می‌توانیم هویت انقلابی خود را تقویت کنیم و در برابر توطئه‌های دشمنان ایستادگی نماییم. لذا باید مولفه‌های تهدیدات هویت نظام انقلابی را

از سخنرانی های امام خامنه‌ای مشخص نماییم، تا ضمن تبیین آنها بتوانیم در مقابله با تهدیدات هویتی، توانمندی‌های خود را افزایش دهیم. در این پژوهش بدنبال آن هستیم که با تحلیل اندیشه‌های سیاسی حضرت آیت ا... خامنه‌ای مدظله‌العالی، پیرامون تهدیدات هویت نظام انقلابی، مولفه های ارائه شده در اندیشه معظم له پیرامون تهدیدات هویتی را شناسایی و تبیین نماییم. مطابق بررسی‌های محقق، پژوهشی در خصوص تهدیدات هویتی نظام انقلابی از منظر امنیت با موضوع هویت (امنیت هویتی) صورت نگرفته و این تحقیق در نوع خود در راستای شناسایی و تبیین تهدیدات هویتی بی بدیل است.

سؤال پژوهش:

- تهدیدات هویت نظام انقلابی در اندیشه امام خامنه‌ای مدظله‌العالی چیست؟

سوالات فرعی:

۱. تهدیدات هویتی نظام انقلابی از لحاظ فرهنگی در اندیشه امام خامنه‌ای مدظله‌العالی کدامند؟
۲. تهدیدات هویتی نظام انقلابی از لحاظ اقتصادی در اندیشه امام خامنه‌ای مدظله‌العالی کدامند؟
۳. تهدیدات هویتی نظام انقلابی از لحاظ سیاسی در اندیشه امام خامنه‌ای مدظله‌العالی کدامند؟

۲. مبانی نظری

۲.۱. نظام انقلابی

نظام (سیستم) به مجموعه‌ای از اجزای به هم پیوسته و متعامل اشاره دارد که به منظور دستیابی به یک هدف خاص به طور منسجم فعالیت می‌کنند (میدوز^۱، ۲۰۰۸: ۴۳؛ واکر و سالت^۲، ۲۰۱۲: ۳۷). در ادبیات علمی، واژه‌های سیستم و نظام گاهی مترادف استفاده می‌شوند، اما تفاوت‌های ظریفی نیز بین آن‌ها وجود دارد. سیستم به مجموعه‌ای از اجزا با

^۱-Meadows

^۲-Walker & Salt

ساختار مشخص اشاره دارد که بر پایه تعامل و وابستگی متقابل به یکدیگر فعالیت می‌کنند، در حالی که نظام بیشتر به چارچوب‌های اجتماعی و سیاسی اشاره دارد که سازوکارهای اجتماعی یا حکومتی را پوشش می‌دهد (جکسون^۱، ۲۰۱۹). سیستم‌ها می‌توانند در حوزه‌های مختلفی از جمله زیستی، اجتماعی و فناورانه وجود داشته باشند و در رویکردهای نوین، سیستم‌ها بر اساس تئوری پیچیدگی و تعاملات پویا میان اجزا بررسی می‌شوند (میدوز، ۲۰۰۸؛ واکر و سالت، ۲۰۱۲). فرآیند به توالی فعالیت‌ها یا گام‌های درون یک سیستم گفته می‌شود که به طور منظم به منظور تولید یک خروجی یا نتیجه و محصول مشخص انجام می‌شوند و در دهه‌های اخیر، با رشد فناوری و دیجیتال‌سازی، مدیریت فرآیندها به یک حوزه کلیدی در کسب‌وکارها تبدیل شده است، جایی که فرآیندها بهبود می‌یابند تا بهره‌وری و کیفیت را افزایش دهند (هامر^۲، ۲۰۱۰: ۵۷).

نظام انقلابی به عنوان یک مفهوم چندبعدی و گاه پیچیده در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فلسفی مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفته است. نظام انقلابی به سیستمی گفته می‌شود که با هدف تغییرات بنیادین در ساختارهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی یا اقتصادی یک جامعه تشکیل شده است. این نوع سیستم‌ها معمولاً برای پاسخ به نابرابری‌ها یا ناکارآمدی‌های سیستم‌های موجود ایجاد می‌شوند و تلاش می‌کنند که تغییرات عمیق و گسترده‌ای را ایجاد کنند. نظام انقلابی شامل مجموعه‌ای از نهادها، ایدئولوژی‌ها و رهبری است که به منظور تحول در جامعه فعالیت می‌کند (شوپال^۳، ۱۹۹۷: ۶۷). بنابراین، می‌توان گفت نظام انقلابی، سیستمی است که برای ایجاد تغییرات بنیادین در ساختارهای اجتماعی و سیاسی موجود در یک جامعه به وجود می‌آید و این نظام‌ها به واسطه تغییرات سریع و عمیق در ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تعریف می‌شوند و اغلب به عنوان پاسخی به نیازها و تمایلات یک جمعیت، همچنین به منظور حل برخی از نگرانی‌ها و نارضایتی‌ها در قوانین و نظام قبلی جامعه، شکل می‌گیرند و به

^۱-Jackson

^۲-Hammer

^۳-Skocpol

دنبال ایجاد نظم و نظام جدیدی هستند که در تضاد با وضعیت موجود است (تیلی^۱، ۲۰۱۸: ۷۹). تغییرات یک نظام انقلابی شامل اصلاحات اجتماعی و فرهنگی، تغییرات در ساختار دولتی، توزیع قدرت و منابع، و همچنین تغییرات در سیاست‌های خارجی و داخلی می‌باشد. یکی از نمونه‌های مهم نظام‌های انقلابی، نظام انقلابی در ایران است که در اثر انقلاب سال ۱۳۵۷ شکل گرفت. این نظام با تأکید بر اصول دینی، عدالت اجتماعی، استقلال، مشارکت مردمی، حذف استبداد و فساد سیاسی و توسعه اقتصادی، سعی در ایجاد یک ساختار اجتماعی و سیاسی جدید داشته است. به طور خلاصه، نظام انقلابی یک مفهوم پویا و چند جانبه است که بسته به شرایط و موقعیت‌های مختلف، می‌تواند شکل‌ها و ویژگی‌های متنوعی داشته باشد، اما در کل به تلاش برای تغییرات عمده در ساختارها و نظام‌های اجتماعی و سیاسی با هدف ایجاد یک جامعه بهتر و عادلانه اشاره دارد.

نظام انقلابی ویژگی‌ها و اصول خاصی دارد که آن را از سایر نظام‌های حکومتی متمایز می‌کند. نظام انقلابی بر پایه اصول و آرمان‌های مشخصی چون عدالت، برابری و رفع تبعیض بنا شده است. عدالت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از اهداف اصلی چنین نظامی است. نظام انقلابی در تلاش است تا به استقلال سیاسی و اقتصادی برسد و از وابستگی به قدرت‌های خارجی پرهیز کند. خودکفایی در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. نظام انقلابی همواره در صدد ریشه‌کن کردن فساد اداری و اقتصادی است و تلاش دارد تا با شفافیت و نظارت، جلوی بروز هرگونه فساد را بگیرد. یکی از ویژگی‌های کلیدی نظام انقلابی، توجه به اقشار ضعیف و مستضعف جامعه و تلاش برای رفع نیازها و مشکلات آنان است. این نظام به عدالت توزیعی و خدمات اجتماعی اهمیت زیادی می‌دهد. مشارکت فعال مردم و استفاده از توان مردمی برای پیشبرد اهداف از اصول مهم یک نظام انقلابی است. این نظام به ظرفیت‌های اجتماعی و مردمی اتکا می‌کند و مردم را محور اصلی فعالیت‌ها قرار می‌دهد. نظام انقلابی به دلیل برخورداری از انگیزه و آرمان‌های بلندمدت، همواره در حال تحول و پیشرفت است و آمادگی لازم برای بهبود و به‌روزرسانی ساختارها و قوانین را دارد. نظام

^۱-Tilly

انقلابی در برابر قدرت‌های سلطه‌گر جهانی مقاومت می‌کند و بر استقلال و عدم وابستگی به قدرت‌های خارجی تأکید دارد. در یک نظام انقلابی، به فرهنگ بومی و ارزش‌های دینی و اخلاقی اهمیت داده می‌شود و این ارزش‌ها به عنوان پایه‌ای برای سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها قرار می‌گیرند. نظام انقلابی بر اساس شایستگی و توانمندی افراد به انتخاب و انتصاب مدیران و مسئولان می‌پردازد و تلاش دارد تا افراد متخصص و متعهد را به کار گیرد. یکی از اصول مهم در نظام انقلابی، شفافیت در عملکرد و پاسخگویی مسئولین به مردم است، که باعث افزایش اعتماد عمومی و جلب حمایت مردمی می‌شود. نظام انقلابی با این ویژگی‌ها همواره در مسیر تحقق اهداف و آرمان‌های خود قدم برمی‌دارد و با چالش‌ها و فشارهای داخلی و خارجی با استواری برخورد می‌کند.

آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، نظام انقلابی را به عنوان یک ساختار سیاسی و اجتماعی تعریف می‌کند که بر پایه ارزش‌ها و اصول اسلامی و با توجه به فرهنگ ایرانی باید ساخته شود. ایشان تأکید دارند که این نظام باید به اصول دینی و ارزش‌های اسلامی پایبند بوده و با توجه به نیازهای واقعی جامعه، ساخته و تدوین شود. امام خامنه‌ای به عنوان رهبر انقلاب، نظام انقلابی را بر پایه اصول اسلام، عدالت اجتماعی و نهادهای انقلابی مبتنی بر اراده مردم معرفی می‌کنند. ایشان با تأکید بر نقش فعال مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اجتماعی، بر اهمیت مشارکت مردم در ساختارهای نظام انقلابی اشاره می‌کنند. به نظر امام خامنه‌ای، نظام انقلابی باید با قوانین و احکام شرع اسلامی سازگاری داشته باشد. ایشان تأکید دارند که در همه زمینه‌های زندگی، از جمله سیاست، اقتصاد و فرهنگ، باید به احکام و اصول دینی پایبند بود، تا نظام انقلابی بتواند مقاصد و اهداف اسلامی را عملی کند و به رشد و تعالی جامعه کمک کند. امام خامنه‌ای همچنین تأکید دارند که نظام انقلابی باید در مسائل بین‌المللی با رویکردی اسلامی و مستقلی نگریده و بر اساس ارزش‌های اسلامی و ایرانی و انقلابی عمل کند. ایشان با تأکید بر حفظ استقلال، بر پیشبرد مسائل ملی و اسلامی در صحنه بین‌المللی اشاره می‌کنند. بنابراین، به نظر امام خامنه‌ای، نظام انقلابی باید بر پایه ارزش‌های اسلامی، عدالت اجتماعی، مشارکت مردمی، سازگاری با احکام شرع، و

استقلال ملی بنا شود؛ تا بتواند به خوبی نیازها و انتظارات جامعه را برآورده سازد و به تحقق اهداف اسلامی و ملی کمک کند.

۲.۲. تهدید

«تهدید» در لغت به معنای ترساندن و بیم دادن از انجام یا عدم انجام عمل خاص یا وقوع خطری قریب الوقوع می باشد. تهدید، بیان نیت شخصی افراد یا گروهی، جوامع و کشورها یا دولت ها است که قصد دارند به دیگری آسیب برسانند. تهدید در واقع نیت، قابلیت‌ها و اقدامات بالفعل و بالقوه دشمنان است که موجودیت کشور ایران یا اهداف و منافع حیاتی انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و دستاوردهای آن را به خطر اندازد و یا عامدانه در مسیر تحقق آنها مانع فیزیکی یا غیر فیزیکی جدی ایجاد نماید (احمدیان، ۱۳۹۵: ۵). باری بوزان در کتاب کالبدشکافی تهدید، در گونه‌شناسی تهدیدات، چهار بعد یا گونه اصلی تهدیدها را به تهدیدهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی تقسیم کرده است. در بخش تهدیدات اجتماعی، موضوع اصلی این تهدیدات را تهدیدهای هویت تشکیل می‌دهد که با عناصری چون زبان و فرهنگ و غیره شناسانده می‌شود (افتخاری، ۱۳۸۵: ۱۶). افتخاری (۱۳۸۵: ۴۸) تهدیدات را با توجه به جنس‌شان به دو دسته کلی تقسیم کرده است:

الف. تهدیدات مادی که مرجع آنها را منافع قابل درک در سطح جهان ماده- مشتمل بر ابعاد سخت افزاری و نرم افزاری (روانشناسی، احساسی)- شکل می‌دهد.
ب. تهدیدات معنوی که مرجع آنها را منافع و اصول مرتبط با حیات طیبه بازیگر (که اعم از جهان ماده و ناظر بر جهان غیب است که پرتو آن بر جهان ماده نیز افکنده شده) تشکیل می‌دهد (افتخاری، ۱۳۸۵: ۳۳۲: ۲۳۵).

احمدیان (۱۳۹۵: ۹) تهدیدات را از حیث صلابت به شکل زیر دسته‌بندی کرده است.

تهدید سخت: اعمال نیت و اراده دشمن از طریق زور آشکار و قدرت نظامی با اشغال سرزمین و یا ایراد ضربه نظامی به منافع یا موجودیت یک کشور است. جوهر تهدید سخت، زور آشکار و اعلام شده نظامی و آماج آن سرزمین با منافع و ابزار اعمال آن قدرت نظامی است.

تهدید نیمه سخت: اعمال اراده از طریق زور پنهان یعنی تطمیع، ارباب، نفوذ، با هدف وابسته سازی، اشغال و تسلط بر نظام سیاسی، اقتصادی و فرهنگی حاکم و تغییر حاکمیت و نظام سیاسی مستقل به نظام وابسته است. جوهر تهدید نیمه سخت ترس، طمع و ضعف و آماج آن سازمان‌ها و ارگان‌ها و ابزار آن سامانه‌ها می‌باشد.

تهدید نرم: اعمال نیت و اراده دشمن از طریق اشغال و تصرف خود یک ملت، به روش بی‌هویت‌سازی ملی و جایگزینی فضولات فکری و اندیشه‌های احساسی و رفتاری و فرهنگی خود به جای اندیشه، فرهنگ و هویت اصیل یک ملت و درواقع، اشغال و تصرف ملت است. جوهر تهدید نرم، «اقناع» و آماج آن ذهن، قلب و تنفس آحاد انسان‌ها و تشکل‌ها و ابزار آن رسانه و... است (احمدیان ۱۳۹۵: ۱۰).

افتخاری (۱۳۹۱: ۶۳) موضوع تهدیدات را از حیث ماهیت به دو دسته اصلی تقسیم نموده است:

الف) موضوعات هنجاری: جنبه‌ای ذهنی که بخشی از منافع بازیگر است و در ارتباط با هویت و ساخت حقیقی او تعریف می‌شوند.
ب) موضوعات کاربردی: که جنبه‌ای عینی دارند و ناظر بر کارآمدی نظام سیاسی هستند.

تفاوت این دو جنبه در در موضوعات کاربردی است که به موضوعاتی چون مداخله، کارشکنی، اعمال فشار و در بالاترین حالت، تجاوز (جنگ) اشاره می‌کند که معمولاً ذیل عنوان تهدیدات سخت تفسیر می‌شوند؛ ولی موضوعات هنجاری، محور اصلی تهدیدات نرم هستند (افتخاری، ۱۳۹۱: ۴۰-۴۱) در این راستا، تهدیداتی که به جای تمامیت ارضی، مشروعیت یک واحد سیاسی، فرهنگ، هویت ملی، ارزش‌های ایدئولوژیک، هنجارهای عمومی، انسجام اجتماعی، وفاداری و غرور ملی را هدف قرار می‌دهند، زیرمجموعه تهدیدات نرم طبقه‌بندی می‌شود.

نوع تهدید نرم در جوامع کنونی و به خصوص جامعه اسلامی ایران مهمترین و کاربردی‌ترین نوع تهدیدات می‌باشد، که با دارا بودن ویژگی‌های منحصر به فرد در راستای تضعیف بنیان‌های هویتی یک جامعه عمل می‌کند. جمالزاده (۱۳۹۲: ۱۴۰) ویژگی‌های تهدید نرم را این‌گونه بیان کرده است:

۱- خزنده بودن تهدید نرم: منظور از خزندگی تهدید نرم آن است که بازیگر مهاجم به صورت تدریجی و آرام، برنامه های خود را پیاده سازی می کند، زیرا یکی از اهداف تهاجم نرم، فرهنگ سازی در بافت اقشار اجتماعی کشور هدف است و نهادینه سازی فرهنگ روندی زمان بر است. به همین دلیل هنگامی که یک تهدید نرم در جامعه نهادینه شود، مهار آن در زمانی کوتاه امکان پذیر نیست.

۲- تکثر مولدهای ناامنی: برعکس تهدیدهای سخت که در آن‌ها، مولد ناامنی بیشتر دولت‌ها هستند؛ در شکل‌گیری تهدیدات نرم، مراجع ناامنی متکثر هستند؛ به طوری که دولت‌ها، نهادهای فراملی، گروهک‌های تروریستی، سازمان‌های مردم نهاد، احزاب و گروه‌های فشار هر کدام به نحوی می‌توانند چالش‌هایی را برای استقرار نظم عمومی به وجود آورند.

۳- ابزار تهدید: یکی از خطوط ممیزی جنگ نرم و سخت، استفاده از اسلحه در جنگ سخت است؛ در حالی که در جنگ نرم، نقش ابزارهایی مانند اینترنت، ماهواره، سینما، پیامک‌های متنی و تصویری، تلفن‌های همراه شبکه‌های اجتماعی و... برجسته‌تر است (جمالزاده، ۱۳۹۲: ۱۴۴).

۲.۳. هویت

"هویت" دغدغه دیرین بشر است و به‌طور عام، یک مفهوم فراگیر است که سابقه آن برابر با عمر بشریت و تمدن اوست. در حقیقت مسأله هویت، پاسخ به پرسش بنیادین بشر به کیستی و چیستی خویش است؛ که از دو منظر اساسی وجود شباهت با درون گروه (پراکندگی‌های درون گروهی) و تفاوت با عناصر بیرون گروه (پراکندگی‌های بین-گروهی) به فرد نگریسته و بر این ویژگی‌ها اصرار می‌ورزد. بنابراین، در این معنا زمانی که اولین گروه‌های انسانی به دور یک محور متشکل از مجموع عناصر و مؤلفه‌هایی چون قومیت، نژاد، زبان و دین گرد آمدند، صاحب هویتی شدند که با افراد دیگری در جغرافیایی دیگر، متفاوت بود (میرمحمدی ۱۳۸۳: ۱۷۱). هویت به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، باورها، ارزش‌ها، و خصوصیات منحصر به فرد اشاره دارد که فرد یا گروهی از افراد را از دیگران متمایز می‌کند. هویت می‌تواند شامل ابعاد فردی و جمعی باشد و در طول زندگی فرد یا تاریخ یک جامعه دچار تغییر و تحول شود. هویت فردی به ویژگی‌ها

و باورهای اشاره دارد که فرد درباره خود دارد و او را به عنوان یک شخصیت یکتا تعریف می‌کند. این هویت شامل جنبه‌های شخصی همچون افکار، احساسات، و تجارب فردی است که حس خود را در فرد ایجاد می‌کند. هویت اجتماعی به شناخت فرد از عضویت خود در گروه‌های اجتماعی، فرهنگی، ملی، یا مذهبی گفته می‌شود و به فرد حس تعلق می‌دهد. هویت فرهنگی و ملی به عناصر مشترک و ارزش‌های فرهنگی و ملی گفته می‌شود که اعضای یک ملت یا فرهنگ را به هم پیوند می‌دهد و باعث می‌شود افراد در یک جامعه حس تعلق و همبستگی پیدا کنند. بنابراین، هویت بخشی از عناصر اصلی شخصیت انسان است که به تبع عینیت پیدا کردن آن، فرد قادر می‌شود موضع خود را در برخورد با جهان و دیگران مشخص کند و در نهایت، هویت عبارت است از مجموعه ویژگی‌ها، شناسه‌ها و الگوهای رفتاری اکتسابی که فرد، قوم، ملت و تمدنی را از دیگر اقوام، ملل و تمدن‌های دیگر متمایز می‌سازد.

مقوله هویت از دو دیدگاه مختلف قابل بررسی است. عده‌ای بر این باورند که هویت ثابت و غیر قابل تغییر است و گروهی دیگر اعتقاد دارند که هویت مفهوم متغیر وابسته و گاهی بی‌ثبات است و بیشتر شبیه یک فرایند است تا یک ماهیت ثابت. از آنجا که پایه و اساس زندگی انسان نیز پویایی است و نه سکون؛ می‌توان به این نتیجه رسید که هویت اجتماعی انسان‌ها با اتخاذ نقش‌ها و نقاب‌های اجتماعی مختلف تغییر می‌کند (بروباکر و کوپر^۱: ۲۰۰۰). بررسی‌ها در حوزه‌های مختلف علوم نیز نشان داده است که انسان‌ها فقط تابع یک هویت واحد نیستند؛ بلکه به هویت‌های متعددی وابسته‌اند. شخص می‌تواند هم‌زمان هویت ملی، هویت مذهبی، هویت طبقاتی و سیاسی خاصی داشته باشد و هیچ تعارضی میان این هویت‌ها به چشم نخورد؛ چنین هویت‌هایی از یکسو جنبه اجتماعی دارند؛ یعنی بر اساس «ایجاد پیوند میان خود و شکل‌های اجتماعی» پدید می‌آیند و از این لحاظ امری اجتماعی محسوب می‌شوند و از سوی دیگر، نسبی هستند و در طول زمان دستخوش تغییر می‌شوند (معینی علمداری، ۱۳۸۳: ۳۱). هویت شرط لازم برای

^۱ - Brubaker & Cooper

زندگی اجتماعی است و بدون وجود چهارچوبی برای تعیین هویت، انسان‌ها نمی‌توانند به صورت معنادار و پایدار با یکدیگر ارتباط برقرار کنند.

هویت به منزله شناسنامه و اعتبار یک ملت است و بدون شک، مهم‌ترین عنصری که در موجودیت هر جامعه نقش اساسی دارد، هویت آن جامعه است. هویت هر ملتی ریشه در تاریخ، باورها، آداب و رسوم آن ملت دارد و همین امر نوع رفتار جمعی و شخصی افراد آن جامعه را با جهان اطراف و نیز با شهروندان درون یک اجتماع مشخص می‌کند (اسدپور و احمدی آهنگ ۱۳۹۵: ۳۶). البته هویت هر جامعه، با توجه به عقاید و ارزش‌های و فرهنگی‌اش، با نوع خاصی از هویت اخلاقی و روانی افراد سازگار است، بنابراین، زمینه و امکان پیدایش و رشد همان هویت را فراهم می‌آورد و امکان پیدایش و رشد دیگر انواع را تضعیف می‌کند. برای مثال، جامعه و فرهنگ غرب با بعضی ویژگی‌های اخلاقی مانند فردگرایی، فرصت طلبی، انضباط، تجمل‌گرایی، تبرج، رفاه‌طلبی و مال‌اندوزی سازگار است و با بسیاری از ویژگی‌های اخلاقی مانند قناعت، حیا، بندگی خدا، تقوا، خوف و رجاء الهی، شکر و رضای الهی و توکل سازگار نیست (هویت اجتماعی، ۱۳۹۷: ۳۳).

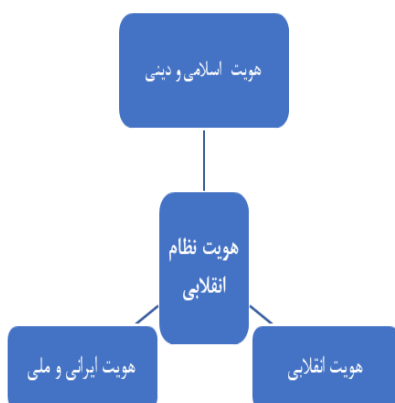
هویت در نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان بنیان اصلی، بر پایه تعالیم اسلام، به ویژه مکتب تشیع استوار است و اصول دینی را در تمام جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه پیاده می‌کند. اسلام‌گرایی در ایران به معنای تأکید بر ارزش‌های اسلامی در حکومت و جامعه است. ملی‌گرایی به مفهوم افتخار به تاریخ، فرهنگ و حاکمیت ملی ایران است. هویت ایرانی بر تاریخ، فرهنگ و زبان فارسی تأکید دارد و افتخار به تمدن کهن ایران و وحدت اقوام را ترویج می‌کند. انقلابی‌گری هم به معنای تلاش برای تغییرات بنیادی در ساختارهای سیاسی و اجتماعی است. هویت انقلابی نیز برگرفته از انقلاب ۱۳۵۷ است و بر آرمان‌هایی مانند مبارزه با استکبار، عدالت‌خواهی و صدور انقلاب اسلامی تأکید دارد. این سه هویت در جمهوری اسلامی تلفیق شده و هر یک به نوعی در شکل‌دهی به ساختار حکومتی و هویتی آن نقش دارند.

۲.۴. تهدیدات هویتی

"تهدیدات هویتی" به آن دسته از چالش‌ها و مخاطراتی اشاره دارد که یک کشور یا یک جامعه در راستای حفظ و تقویت هویت ملی و فرهنگی خود با آن‌ها مواجه است. این تهدیدات می‌توانند از عوامل داخلی و خارجی ناشی شوند و می‌توانند از طریق تضعیف هویت فرهنگی، ارزش‌ها، و باورهای مشترک جامعه، وحدت و یکپارچگی یک ملت را تحت تاثیر قرار دهند. یکی از مهم‌ترین تهدیدات هویتی، «جهانی‌سازی» است که می‌تواند باعث ورود فرهنگ‌ها و ارزش‌های بیگانه به داخل جامعه شود. این فرایند ممکن است باعث تغییر در ارزش‌های سنتی و فرهنگی جامعه گردد و در نتیجه، هویت ملی را تضعیف کند. «ظهور فناوری‌های جدید» و «فضای مجازی» نیز تهدیدی دیگر برای هویت ملی است. فضای مجازی می‌تواند محتوای فرهنگی، اطلاعات و ارزش‌های خارجی را به سرعت وارد جامعه کند و هویت و ارزش‌های محلی را تضعیف کند. تهدیدات سیاسی، همچون «سلطه‌گری‌های خارجی» و «دخالت‌های سیاسی و نظامی» می‌تواند گونه‌های دیگری از تهدیدات هویتی باشند. این دخالت‌ها ممکن است باعث شود کشورها هویت و استقلال فرهنگی خود را از دست بدهند.

۲.۵. مبانی هویت نظام انقلابی (مؤلفه‌های هویت در نظام انقلابی از منظر امام خامنه‌ای)

هویت جمهوری اسلامی ایران، به عنوان یک نظام سیاسی تعیین یافته در قلمرو سرزمینی ایران و برخاسته از انقلاب اسلامی که در مسیر توسعه گام برمی‌دارد، می‌توان در چارچوب یک مربع هویتی تعریف و تعیین کرد. اسلامی بودن، ایرانی بودن، انقلابی-گری و عدم وابستگی و استکبارستیزی که اضلاع چهارگانه مربع هویتی جمهوری اسلامی به عنوان یک نظام سیاسی را تشکیل می‌دهند. البته این عناصر در قوام بخشیدن به هویت جمهوری اسلامی وزن یکسانی ندارند. بی‌گمان اسلامی بودن در این عناصر چهارگانه دارای اهمیت فزاینده‌ای است به گونه‌ای که می‌توان ایرانی بودن، انقلابی بودن و استکبارستیزی را در ذیل عنوان اسلامی بودن جای داد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۶۱). به طور خلاصه، هویت نظام انقلابی، هویتی متشکل از هویت اسلامی و دینی، هویت ایرانی و ملی و هویت انقلابی است، که مجموع آن‌ها هویت نظام انقلابی را تشکیل می‌دهد. اصولاً هویت نظام انقلابی ماهیتی مستقل از هویت دینی، ایرانی و انقلابی ندارد.

نمودار ۱- مولفه‌های هویت نظام انقلابی

هویت دینی و اسلامی: دین در تمدن بشری و هویت‌بخشی به انسان و جامعه انسانی نقشی اساسی دارد. هرچند دین نیز مانند زبان، نژاد و... شاخه‌ای از فرهنگ است؛ ولی می‌توان دین را اولین منبع هویت‌بخشی یک جامعه محسوب نمود. در میان عناصری که هویت یک جامعه را از جامعه‌ای دیگر تمایز می‌بخشند، دین یکی از مهم‌ترین عناصر است (منصورنژاد، ۱۳۸۵: ۳۱). ارکان هویت دینی را می‌توان اعتقاد به خدا، اعتقاد به معاد، اعتقاد به پیامبر خاتم، اعتقاد به ائمه اطهار(ع) و اعتقاد به ارکان اخلاقی و عملی دین بر شمرد. لذا هویت دینی به رابطه آدمی با دین و مولفه‌های آن، میزان تعلق و گرایش‌های فرد بر ارزش‌های دینی و چگونگی تأثیر آنها در زندگی او می‌پردازد. در این نوع از هویت، به ابعادی همچون رابطه فرد با خویشتن، رابطه فرد با خدا، رابطه فرد با جهان هستی و رابطه فرد با جامعه پرداخته می‌شود (باریکانی، ۱۳۸۵: ۶۲). هویت اسلامی در واقع نشان‌دهنده احساس تعلق و تعهد به دین و جامعه دینی است. مهمترین دستاورد هویت اسلامی، پاسخ دادن به پرسش‌های بنیادی جهت بخشی به زندگی، وحدت اعتقادی و معنا بخشیدن به جهان است. هویت اسلامی در واقع بازنمای این واقعیت است که هیچ فرد یا گروهی به فرد یا گروهی دیگر برتری ندارد، جز کسانی که تقوای الهی داشته باشند (ایمان و روحانی، ۱۳۹۲: ۱۲۹).

هویت ایرانی: می‌توان عناصر هویت ملی ایرانی را دین اسلام، مذهب شیعه، فرهنگ و زبان فارسی، دولت و نظام سیاسی، ملیت و نژاد خاص، سرزمین ایران و نهاد اقتصادی دانست (گودرزی، ۱۳۸۷: ۱۰۲). در نگاهی دیگر، محققان مؤلفه‌ها و شاخص‌های هویت ایرانی شامل موارد هفت گانه ذیل بر شمرده اند (علوی مقدم و داورپناه، ۱۳۹۳: ۱۲۶):

(الف) بُعد ملی شامل: زبان فارسی، لباس ایرانی، خط فارسی، جشن‌های ملی (عید نوروز، شب یلدا، چهارشنبه سوری و سیزده به در و غیره)، نژاد ایرانی، مفاخر ملی، تاریخ کشور، دفاع از سرزمین، میهن؛

(ب) بُعد فرهنگی شامل: اسطوره‌های ملی، مفاخر ادبی، میراث فرهنگی (بناهای تاریخی، صنایع دستی، آداب و رسوم)، هنرهای ایرانی (نقاشی، خطاطی، معماری، موسیقی، قالی‌بافی و غیره) غذاهای ایرانی، نام‌های ایرانی، ورزش‌های ایرانی؛

(پ) بُعد مذهبی شامل: اصول و فروع دین، بزرگان دینی، پیامبران، ائمه اطهار، مناسک دینی (اعیاد مذهبی، وفات و ولادت پیامبر و ائمه اطهار)، اماکن مقدسه (کعبه، حرم پیامبر و امامان، مساجد)؛

(ت) بُعد جغرافیایی شامل: مرزها، شهرها، کوه‌ها، دره‌ها، دریاها و غیره.

(ث) بُعد سیاسی شامل: انقلاب‌ها، نوع حکومت، دفاع مقدس، احزاب و نهادهای سیاسی، شخصیت‌های بارز سیاسی و غیره؛

(ج) بُعد اقوام و خرده فرهنگ‌ها شامل: اقوام ایرانی، زبان‌ها و گویش‌های محلی، آداب و رسوم محلی، جشن‌های و غذاهای محلی و غیره؛

(چ) بُعد نمادهای ایرانی شامل: پرچم ایران، نقشه ایران، واحد پول ایرانی، تقویم رسمی و ماه‌های ایرانی، سرود ملی، خلیج فارس و غیره (علوی مقدم و داورپناه، ۱۳۹۳: ۱۲۶).

هویت انقلابی: یکی از مؤلفه‌های اساسی هویت در نظام جمهوری اسلامی ایران، انقلابی‌گری است. این مفهوم در بردارنده تلفیقی از تعالیم اسلامی با روحیه انقلابی و ضد استبدادی است که بر تحول اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تاکید دارد. هویت انقلابی اعتماد و التزام به تمام ارزش‌های انقلاب اسلامی و پیروی از رهبری و تمام اهداف انقلاب است (پروانه و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳). هویت انقلابی با پیروزی انقلاب اسلامی و

تاسیس نظام جمهوری اسلامی در یک گفتمان مشترک با نیروهای اجتماعی و دولت انقلابی بر مبنای اسلام شیعی شکل گرفت (محمودی، ۱۳۹۷: ۲۹). چند جنبه مهم انقلابی‌گری در جمهوری اسلامی عبارتند از: مبارزه با ظلم و استکبار، تحول اجتماعی و عدالت‌خواهی، وحدت جهان اسلام و امت اسلامی، استقلال سیاسی و اقتصادی با تأکید بر شعار «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی و ولایت فقیه به عنوان نماد انقلابی‌گری. در مجموع انقلابی‌گری به عنوان یک مؤلفه کلیدی در هویت جمهوری اسلامی، هم در بعد داخلی و هم در بعد خارجی به مبارزه با ظلم، حمایت از مستضعفان، گسترش عدالت و استقلال، و دفاع از آرمان‌های انقلاب اسلامی تأکید می‌کند. این مؤلفه باعث شده که جمهوری اسلامی نه تنها خود را یک حکومت اسلامی، بلکه یک جنبش جهانی بداند.

۳. پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوع پژوهش کارهایی انجام شده است. محسن فکری فلاح و امیر محسن عرفانی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان "الزامات مواجهه با عوامل تهدید کننده هویت دینی بر سیره و کلام امیر مومنان علی علیه السلام با تأکید بر نهج البلاغه" نتایج این مقاله الزامات مواجهه با تهدیدات هویتی در عرصه دین را در دو ساحت الزامات مبنایی و رویکردی دسته‌بندی می‌کند. الزامات مبنایی شامل تعمیق معرفتی هویت دینی، تبیین فطرت مند هویت دینی و محوریت حق مداری در هویت سازی دینی است. در حالی که الزامات رویکردی شامل نگرش چند بعدی و مجموعه نگرشی می‌باشد. با توجه به نتایج این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که اصول و آموزه‌هایی که امیر مومنان علی علیه السلام در نهج البلاغه به آنها اشاره کرده است، می‌تواند به عنوان الگوهای مطلوب برای مواجهه با تهدیدات هویتی در عرصه دین مورد استفاده قرار گیرد. امینی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله پژوهشی با عنوان "تبیین مفهوم راهبردی نظریه نظام انقلابی در جمهوری اسلامی ایران" به بررسی و ارزیابی آن پرداخته اند مفهوم نظام انقلابی نقطه عطفی ماندگار و نوآورانه در گفتمان انقلاب اسلامی به منظور تحکیم و بالندگی سیاستها و نظامات در پیش برندگی آن به شمار می‌آید در چرخه حیات انقلابها عامل اینرسی و

افول نظام های سیاسی، کم‌رنگ شدن آرمان‌ها و ارزش‌های بنیادین و کارکردی نوعی بازگشت به قبل ناشی از تغییر ماهیت انقلابی گری کارگزاران و تسلیم پذیری در مواجهه با فشار عوامل محیطی را در پی دارد که با فقدان عنصر تفکر راهبردی و رهبری بصیر و تحول آفرین در گذر زمان به صورت تدریجی این تغییر هویتی و استحاله ای اتفاق می‌افتد ابوزر گوهری مقدم و سیدعلی لطیفی (۱۳۹۶) در پژوهشی با نام "تهدیدات هویتی انقلاب اسلامی از منظر رهبران جمهوری اسلامی ایران"، تلاش برای شناسایی و تحلیل تهدیداتی است که می‌تواند ساختار حقیقی جمهوری اسلامی ایران را با خطر نفوذ و رخنه فرهنگ بیگانه و یا سلطه آنها مواجه کند. در این پژوهش نتیجه گیری کرده اند بنیاد قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران بر اساس مؤلفه‌هایی از جمله اسلامگرایی شیعی، ملی گرایی ایرانی، عدم وابستگی و استکبارستیزی و انقلابیگرایی است. متقی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله ای با عنوان "امنیت هویت و الگوی اسلامی - ایرانی توسعه" در این مقاله، نقش امنیت هویت در پیشبرد الگوی توسعه اسلامی-ایرانی تبیین و تحلیل شده است نتایج این پژوهش نشان می‌دهد امنیت هویت به معنای حفظ معیارها، ارزش‌ها، و هویت فرهنگی و ملی یک جامعه است. در فرایند توسعه، تغییرات زیادی در ارزش‌ها، هنجارها، عادات و رسوم جامعه رخ می‌دهد. اما حفظ امنیت هویت، از جمله مواردی است که از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا این امر موجب می‌شود که توسعه با توجه به مبانی فرهنگی و هویتی جامعه صورت گیرد و باعث سازگاری مؤلفه‌های توسعه با این مبانی شود. گودرزی (۱۳۸۷) در کتاب خود تحت عنوان «تکوین جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران با تاکید بر دوره صفویه»، به بررسی شکل‌گیری هویت ملی ایرانی پرداخته و عناصر هویت ملی ایرانی را دین اسلام، مذهب شیعه، فرهنگ و زبان فارسی، دولت و نظام سیاسی، ملیت و نژاد خاص، سرزمین ایران و نهاد اقتصادی معرفی کرده است. و به تبیین عناصر مهم هویت ایرانی اسلامی پرداخته و مؤلفه‌ها و شاخص‌های هویت ایرانی را بر شمرده است.

پژوهشی در خصوص تهدیدات هویتی نظام انقلابی از این منظر و موضوع صورت نگرفته و این تحقیق در نوع خود که توانسته است تهدیدات را از ابعاد فرهنگی، اقتصادی

و سیاسی وبا تحلیل محتوای بیانات و سخنرانی های امام خامنه ای تبیین نماید در راستای شناسایی و تبیین تهدیدات بی بدیل است.

۳.۱. روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است و به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است. تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های مهم در تحقیقات کیفی است که به تحلیل و تفسیر داده‌های متنی یا تصویری پرداخته و تلاش دارد تا معانی، الگوها و مفاهیم پنهان در داده‌ها را شناسایی کند و به دنبال درک عمیق از مفاهیم و معانی نهفته در داده‌هاست. این روش معمولاً برای تحلیل محتوای منابع مختلف مانند مصاحبه‌ها، گروه‌های کانونی^۱، متون، ویدیوها، تصاویر و دیگر داده‌های غیر عددی به کار می‌رود. برخلاف روش‌های کمی که بیشتر بر روی اندازه‌گیری و تجزیه و تحلیل داده‌های عددی متمرکز هستند، تحلیل محتوای کیفی به معنا و بافت فرهنگی و اجتماعی محتوا توجه دارد. این روش از انعطاف‌پذیری بالایی برخوردار است و می‌تواند بسته به نوع تحقیق و داده‌ها، به روش‌های مختلفی انجام گیرد. این روش شامل استفاده از کدگذاری‌های دستی یا نرم‌افزاری، تحلیل تماتیک، یا روش‌های دیگر می‌شود. محتوای تحلیل شده همیشه در یک بافت خاص فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و یا حتی فردی قرار دارد. بنابراین، تحلیلگر باید دقت داشته باشد که بافت این محتوای خاص را در تفسیر نتایج مد نظر قرار دهد. برخلاف روش‌های کمی که معمولاً به تعداد نمونه‌های بزرگ توجه دارند، تحلیل محتوای کیفی بیشتر بر کیفیت داده‌ها و عمق تفسیر آنها تأکید دارد. بنابراین، تحلیل ممکن است تنها بر روی تعداد کمی از نمونه‌ها (برای مثال، چند مصاحبه یا چند سند) متمرکز باشد، اما تحلیل عمیق‌تری را به همراه خواهد داشت. تحلیل محتوای کیفی به دلیل ماهیت تفسیرگرایانه‌ای که دارد، نیازمند دقت در مدیریت سوگیری‌های احتمالی است. تحلیل‌گر باید آگاه باشد که برداشت‌های شخصی، پیش‌فرض‌ها و نظرات خود می‌توانند بر تحلیل اثر بگذارند و باید تلاش کند تا حد ممکن از این سوگیری‌ها دوری کند. تحلیل محتوای کیفی دارای پنج مرحله اساسی است که عبارتند از (کرسول، ۲۰۱۷):

۱. جمع‌آوری داده‌های کیفی،

^۱-Focus Group

۲. سازماندهی و اتصال به داده‌های کیفی،

۳. کدگذاری^۱ داده‌های کیفی،

۴. تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی برای بینش،

۵. گزارش در مورد بینش‌های به دست آمده از تحلیل داده‌ها.

قرار دادن واحد تحلیل^۲ در یک طبقه را کدگذاری گویند (کرسول، ۲۰۱۷) و کدگذاری در تحلیل محتوای کیفی فرآیند برچسب گذاری و سازماندهی داده‌های شماسست به گونه‌ای که بتوانید مضامین موجود در داده‌ها و روابط بین این مضامین را شناسایی کنید. بروس برگ (۱۹۸۹) ساختن کد از روی واحد تحلیل (واحد مضمون) را در تحلیل محتوای کیفی، به حل یک معما تشبیه می‌کند و از طریق فنون کدگذاری در تحلیل محتوا، می‌توان مقوله‌های مختلف را شناسایی و دسته‌بندی کرد. انواع روش‌های مورد استفاده در تحلیل محتوای کیفی عبارتند از (کرسول^۳، ۲۰۱۷؛ برگ و لان^۴، ۲۰۱۲):

- کدگذاری باز که داده‌ها را به واحدهای کوچک‌تر (واحد تحلیل) تقسیم کرده و کدهای اولیه‌ای برای آنها در نظر گرفته می‌شود.

- کدگذاری محوری: در این مرحله، کدها (مضامین) گروه‌بندی شده و روابط میان آنها مشخص می‌شود.

- کدگذاری انتخابی: در این مرحله، محقق به طور متمرکز و هدفمند به تحلیل داده‌ها و انتخاب کدهایی می‌پردازد که بیشترین ارتباط را با سوالات پژوهش دارند.

البته لازم به ذکر است که نحوه و فرایند عمل کدگذاری در شیوه تحلیل محتوا با سایر روش‌ها مانند تحلیل مضمون و یا داده بنیاد متفاوت است. تحلیل محتوا در عین شباهت‌های زیاد، با تحلیل مضمون یا تحلیل تم تفاوت‌هایی دارد. تحلیل محتوا بیشتر بر سطوح خردتر تمرکز دارد و غالباً فراوانی داده‌ها را نشان می‌دهد و امکان تحلیل کمی

¹-Coding

²-Unit of analysis

³- Creswell

⁴- Berg and Lune

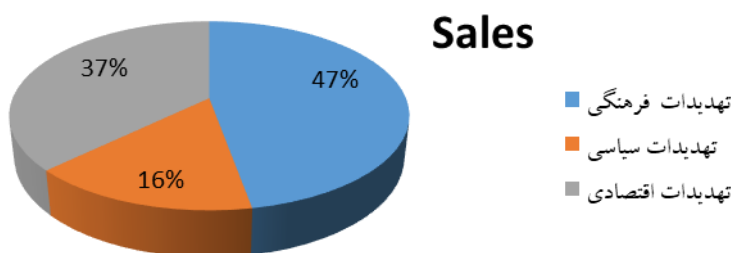
داده‌های کیفی را نیز فراهم می‌کند. در این روش مضامین همان کدهای باز و مقوله‌ها همان کدهای محوری و مولفه‌ها همان کدهای انتخابی هستند. لذا برای بررسی عناصر تشکیل‌دهنده تهدیدات هویت در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای از این روش استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش سخنرانی‌ها و بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) با مسئولین کشوری، لشکری و اقشار مختلف مردم پیرامون تهدیدات هویتی نظام انقلابی از سال ۱۳۸۰ تا کنون است، که مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق، سایت مقام معظم رهبری بوده است و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده از روش کدگذاری استفاده شده است. در گام اول، کلیه فرمایشات مقام معظم رهبری پیرامون موضوع پژوهش، که در سایت رهبری در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری و پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای موجود است، مورد مطالعه و مذاقه قرار گرفت و در گام بعدی مفاهیم و کلمات کلیدی این جملات در قالب مضامین تهدیدات هویت نظام انقلابی شناسایی و سپس این مضامین، با استفاده از نرم افزار مکس کیودا^۱ کدگذاری شدند. بعد از استخراج مضامین و انجام کدگذاری باز، با برقراری ارتباط بین کدهای باز و دسته بندی آنها به کدهای محوری و پس از آن به کد گذاری انتخابی رسیده و در نهایت پاسخ به موضوع تحقیق ارائه گردیده است. برای روایی و اعتبار کدها و مضامین استخراج شده، مراحل کدگذاری علاوه بر محقق، توسط دو صاحب‌نظر دیگر در زمینه مطالعات علوم اجتماعی و علوم سیاسی به طور مجزا انجام شده است و موارد اختلافی در برداشت‌ها و تفسیرهای میان محقق و دو صاحب‌نظر دیگر، مورد بررسی و کنکاش قرار گرفت و به یک نتیجه مشترک در کدگذاری و طبقه بندی موضوعی منجر شد. به دلیل رعایت حجم مقاله از آوردن محتوای کامل تمامی کدهای احصاء شده و فرایندهای نرم‌افزاری و همچنین اصل بیشتر سخنرانی‌های امام خامنه‌ای در متن مقاله خودداری شده است و فقط در برخی موارد، اصل بخشی از بیانات که تصریح و اشاره بیشتری نسبت به محتوا و مضمون مورد نظر داشتند، آورده شده است.

۳.۴. یافته‌های پژوهش

^۱-MAXQDA

الف) تهدیدات هویت نظام انقلابی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

نتایج تحلیل محتوای بررسی سخنرانی‌های امام خامنه‌ای مدظله‌العالی در خصوص مولفه‌های تهدیدات هویت در نظام انقلابی حاکی از وجود ۲۶ مقوله (کدمحوری) در ۳ کد انتخابی (تهدیدات فرهنگی، تهدیدات اقتصادی و تهدیدات سیاسی) است، که کدهای باز مربوط به آن‌ها و همچنین مقولات آن به تفکیک هر کد انتخابی به شرح جداول زیر است. اگر فراوانی تکرار مضامین در سه حیطه محوری مبنای تاکید بر محتوای حیطه باشد، نمودار زیر با توجه به فراوانی‌ها می‌تواند بیانگر میزان اهمیت این تهدیدات باشد.

نمودار (۲) - میزان اهمیت انواع تهدیدها با مبنای فراوانی مضامین مرتبط

با آنها در کلام امام خامنه‌ای

۴. تهدیدات فرهنگی هویت نظام انقلابی

نتایج تحلیل محتوای بررسی سخنرانی‌های امام خامنه‌ای مدظله‌العالی در خصوص مولفه‌های تهدیدات فرهنگی هویت نظام انقلابی حاکی از وجود ۱۲ مقوله در خصوص مولفه‌های تهدیدات هویت در نظام انقلابی است که کدهای مربوط به آنها و همچنین مقولات آن به شرح جدول (۲) است.

جدول (۲) - کدها و مقولات تهدیدات فرهنگی

مؤلفه (کد انتخابی)	مقولات (کدهای محوری)	کدهای باز (مضامین)
تهدیدات فرهنگی هویت نظام انقلابی	انقطاع از دین، معنویت و خدا یعنی از دست دادن هویت (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۱/۰۳/۰۳)	- انقطاع از دین، معنویت و خدا یعنی از دست دادن هویت - دوری از احکام خدا یعنی تهدید هویت ملت ایران - عدم دفاع از ارزش‌ها اسلامی یعنی تهدید هویت انقلاب - مخالفت با دین و ایمان و مبارزه با آن یعنی تهدید هویت ملت ایران
	تهدید فرهنگ یعنی تهدید هویت یک ملت (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۳/۰۲/۲۸)	- اثر گذاری در فرهنگ و سیاست ها یعنی تهدید هویت یک ملت - انحطاط فرهنگی یعنی تهدید هویت یک ملت، تغییر فرهنگ از گرایش به ایمان، ارزش‌ها و اصول اسلامی و استقلال یعنی تهدید هویت انقلابی - تهدید فرهنگ، اضمحلال فرهنگ، تضعیف فرهنگ یعنی تهدید هویت
	نداشتن زیربنای فکری مستحکم یعنی تهدید هویت انقلابی (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۹/۱۱/۲۹).	- تغییر فکرها و ترکیبات ذهنی اشخاص یعنی تهدید هویت انقلاب - آنچه به یک ملت و یک نهضت هویت و قدرت می‌دهد بودن یک زیربنای فکری مستحکم است - دشمن اصلی سلطه‌گران،

تهدیدات فرهنگی هویت نظام انقلابی		همین زیربنای فکری و اسلامی است - دشمنی با زیربنای فکری و اصلی (زیر بنای اسلامی) یعنی تهدید هویت
	مخالفت با فکر ایرانی، فکر اسلامی، هویت اسلامی و ایرانی یعنی تهدید هویت ملت ایران (امام خامنه ای: ۱۳۸۸/۰۲/۲۶)	- مخالفت با فکر ایرانی، مخالفت با فکر اسلامی، مخالفت با هویت اسلامی و ایرانی - امتیاز این نیست که ما آن چیزی را بگوئیم که غرب می‌پسندد.
	تجدّد وارداتی و غربی یعنی در واقع ملت ایران، هویت دینی خود، هویت ملی خود، هویت تاریخی عمیق خود را از او سلب کردن (امام خامنه ای: ۱۳۹۹/۰۳/۱۴)	- حکومت پهلوی یعنی سلب هویت - تجدّد یعنی سلب هویت، سلب هویت ملی، سلب هویت تاریخی - استحاله ملت، تجدّد وارداتی یعنی سلب هویت - تجدّد غربی یعنی سلب هویت، سلب هویت ایرانی، سلب هویت دینی
	تغییر جهت گیری‌ها (امام خامنه ای: ۱۳۹۸/۰۳/۱۴) (امام خامنه ای: ۱۳۸۷/۰۳/۱۴)	- سیرت انقلاب‌ها همین جهت گیری‌های اصلی است - منحرف نشوید از راه بر نگردید، هویت اصلی هر انقلابی به آن جهت گیری- هاست، تغییر جهت گیری‌ها تدریجی و نامحسوس است
	تغییر زبان و خط فارسی یعنی تهدید هویت ملت ایران (امام خامنه ای: ۱۳۸۳/۰۲/۲۸)	- تغییر زبان و خط فارسی یعنی تهدید هویت - معشوش کردن زبان ملی یعنی

	تهدید هویت انقلابی	
تقلید نمودن علمی و ترجمه گرایی در دانشگاه‌ها یعنی تهدید هویت انقلابی (امام خامنه ای: ۱۳۸۵/۰۸/۱۸)	- تقلیدی کردن علم یعنی هویت اسلامی ملی را سلب کردن - ترجمه گرایی پیشرفت نیست - ترجمه گرایی در دانشگاه‌ها یعنی تهدید هویت	
تحقیر ملت توسط بیگانگان و دشمنان یعنی تهدید هویت انقلابی (امام خامنه - ای: ۱۳۸۷/۰۹/۲۴ و ۱۳۹۳/۱۱/۱۹)	- اگر نفوذ آمریکا را قبول کنیم، اگر راضی شویم که ملت ما به وسیله ی بیگانگان به طرق مختلف تحقیر شود، هویت ما تهدید شده است	
استحاله و سلب هویت ملی ایرانی و انقلابی توسط دشمنان یعنی تهدید هویت انقلاب (امام خامنه ای: ۱۳۸۷/۰۲/۱۶)	استحاله، هویت ملی، استحاله هویت ایرانی، استحاله هویت انقلابی نقشه دشمن، خواست دشمن استحاله ملت، سلب هویت ایرانی آنچه که دشمنان می‌خواسته‌اند سلب هویت از ملت، سلب هویت ملی	
علت تهدید حقیقت هویت (امام خامنه ای: ۱۳۹۲/۶/۲۶ و ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).	علت دشمنی اشخاص نیستند، علت دشمنی این حقیقت هویت است	
گم کردن هویت خویش (امام خامنه ای: ۱۳۹۸/۰۲/۳۰)	ملتی که هویت خودش را گم کرده باشد، خیلی راحت در مشت بیگانگان آب می‌شود و از بین می‌رود	

مطابق اطلاعات مندرج در جدول (۱) مقوله‌های تهدیدات اقتصادی هویت نظام انقلابی ایران عبارتند از:

مقوله‌های تهدیدات فرهنگی هویت نظام انقلابی

۱- انقطاع از دین، معنویت و خدا یعنی از دست دادن هویت

۲- تهدید فرهنگ یعنی تهدید هویت یک ملت

۳- نداشتن زیربنای فکری مستحکم یعنی تهدید هویت انقلابی

۴- مخالفت با فکر ایرانی، فکر اسلامی، هویت اسلامی و ایرانی یعنی تهدید هویت

ملت ایران

۵- تجدّد وارداتی و غربی یعنی در واقع ملت ایران، هویت دینی خود، هویت ملی

خود، هویت تاریخی عمیق خود را از او سلب کردن

۶- تغییر شعارها و جهت گیری ها تهدید هویت نظام انقلابی

۷- تغییر زبان و خط فارسی یعنی تهدید هویت ملت ایران

۸- تقلید نمودن علمی و ترجمه گرایی در دانشگاه ها یعنی تهدید هویت انقلابی

۹- تحقیر ملت توسط بیگانگان و دشمنان یعنی تهدید هویت انقلابی

۱۰- استحاله و سلب هویت ملی ایرانی و انقلابی توسط دشمنان یعنی تهدید هویت

انقلاب

۱۱- علت تهدید حقیقت هویت

۱۲- گم کردن هویت خویش

۵. تهدیدات اقتصادی هویت نظام انقلابی

نتایج تحلیل محتوای بررسی سخنرانی های امام خامنه ای مدظله العالی در خصوص

مولفه های تهدیدات اقتصادی هویت نظام انقلابی از وجود ۵ مقوله در خصوص مولفه-

های تهدیدات هویت در نظام انقلابی است که کدهای مربوط به آنها و همچنین

مقولات آن به شرح جدول (۳) است

جدول (۳) - کدها و مقولات تهدیدات اقتصادی

کد های باز(مضامین)	مقولات(کدهای محوری)	مولفه (کد انتخابی)
- وابسته کردن اقتصاد - ضربه به اقتصاد - پدیده قاچاق و قاچاق فروشی	وابستگی اقتصادی یعنی تهدید هویت انقلاب(امام خامنه ای: ۱۳۹۷/۴/۶ و ۱۳۸۵/۰۸/۱۸ و ۱۳۹۰/۵/۲۶ و ۱۳۸۰/۴/۱۰)	تهدیدات اقتصادی هویت نظام انقلابی
- پیشرفتی همراه با باختن هویت مستقل ملی همراه باشد، پیشرفتی که انسان	پیشرفتی که با باختن هویت مستقل ملت است یعنی تهدید هویت	

تهدیدات اقتصادی هویت نظام انقلابی	انقلابی (امام خامنه ای: ۱۳۸۵/۰۸/۱۸)	خودش را از دست بدهد، پیشرفتی که در خدمت طبقه سرمایه دارها باشد، یعنی تهدید هویت انقلابی
	وابسته شدن و غربی شدن یعنی تهدید هویت انقلاب (امام خامنه ای: ۱۳۸۵/۰۸/۱۸)	- غربی شدن، وابستگی به غرب - وابستگی اقتصادی و وابستگی فرهنگی
	فشار بر ملت‌ها برای تغییر هویت آنها (امام خامنه ای: ۱۳۸۱/۰۸/۲۶).	- فشار اقتصادی بر ملت‌ها برای تغییر، ملت‌ها بتوانند هویت ملی خودشان را حفظ کنند، این فشارها نمی‌تواند آنها را به زانو در آورد
	وابستگی و اضمحلال هویت در مقابل بیگانگان یعنی تهدید هویت انقلابی (امام خامنه - ای: ۱۳۸۳/۰۲/۲۸ و ۱۳۹۵/۷/۲۸)	- وابستگی هویت - اضمحلال هویت - استحاله هویت

مطابق اطلاعات مندرج در جدول (۲) مقوله‌های تهدیدات اقتصادی هویت نظام انقلابی ایران عبارتند از:

- ۱- وابستگی اقتصادی یعنی تهدید هویت انقلاب
- ۲- پیشرفتی که با باختن هویت مستقل ملت است، یعنی تهدید هویت انقلابی
- ۳- وابسته شدن و غربی شدن یعنی تهدید هویت انقلاب
- ۴- فشار اقتصادی و تحریم‌ها بر ملت‌ها برای تغییر هویت آنها
- ۱- وابستگی و اضمحلال هویت اقتصادی در مقابل بیگانگان یعنی تهدید هویت انقلابی

۶. تهدیدات سیاسی هویت نظام انقلابی

نتایج تحلیل محتوای بررسی سخنرانی‌های امام خامنه‌ای مدظله‌العالی در خصوص مولفه‌های تهدیدات سیاسی هویت نظام انقلابی حاکی از وجود ۹ مقوله در خصوص مولفه‌های تهدیدات هویت در نظام انقلابی است که کدهای مربوط به آنها و همچنین مقولات آن به شرح جدول (۴) است

جدول (۴) مقولات تهدیدات سیاسی

مقدمه (کدهای انتخابی)	مقولات (کدهای محوری)	کدهای باز (مضامین)
تهدیدات سیاسی هویت نظام انقلابی	تهدید ساخت نظام جدید سیاسی یعنی تهدید هویت اسلامی ایرانی (امام خامنه - ای: ۱۳۹۰/۰۸/۱۴)	- مهمترین خطر، دخالت، ساخت نظام جدید - سیاسی، تأثیرگذاری جبهه کفر و استکبار در ساخت نظام جدید سیاسی است - آنان کوشش می کنند تا نظام های جدید، هویت اسلامی و مردمی نیابند
	مدل بازی به جای مدل سازی تهدید هویت یک ملت (امام خامنه ای: ۱۳۸۵/۰۸/۱۸)	- مدل بازی به جای مدل سازی
	دیو مهیب و نفرت انگیز سلطه یعنی تهدید هویت انقلاب (امام خامنه ای: ۳۰/۰۹/۱۳۸۴) (امام خامنه ای: ۱۳۹۷/۲/۱۹)	- سلطه بر ملت ها و هتک حرمت و حیثیت انسان ها - زورگوئی های قدرتهای جهانی - سلطه پذیری و مغلوب نظام سلطه شدن
	حکومت های دست نشانده عامل تهدید هویت و اصالت ملت ایران (امام خامنه ای: ۱۳۹۱/۰۷/۲۵) (امام خامنه ای: ۱۳۸۷/۰۹/۲۴)	- حکومت هایی هم که در کشور ما سر کار بودند، حکومت های باعرضه و باغیرتی نبودند که بتوانند هویت و اصالت ملت ایران را در برخوردشان منعکس کنند. تأثیرپذیری داشتند، سایش داشتند - مدیران و مسئولین شاه سلطان حسینی یعنی تهدید هویت انقلابی عدم توانایی و قدرت در مسئولین، عدم احساس جرات و جسارت در مسئولین یعنی تهدید هویت ملی - احساس رعب و خوف مسئولین یعنی تهدید هویت ملت ایران - عدم آمادگی مسئولین در ایمان و فداکاری یعنی تهدید هویت ملی
	هدف استکبار محو هویت ملی و دینی (امام خامنه -	- هدف استکبار، محو هویت ملی و دینی در دنیای اسلام و به خصوص در خاورمیانه است

تهدیدات سیاسی هویت نظام انقلابی	ای: ۱۳۸۴/۰۶/۱۱)	و برای محو و یا تضعیف هویت دینی با ایجاد انحرافات ایدئولوژیک، توسعه عرفان‌های کاذب و ایجاد شبهات دینی به مقابله با احکام و اعتقادات مستحکم، به میدان آمده است.
	عدم تقویت هویت و تضعیف آن قبل از انقلاب به دلیل منافع آنها (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۳/۲/۲۸)	- قبل از انقلاب هویت ملی را تقویت نمی‌کردند، تضعیف می‌شد. - قبل از انقلاب هویت ملی با منافع آن‌ها ناسازگار بود - قبل از انقلاب منافع با هویت ملی ناسازگار بود
	دشمنی و مخالفت آمریکا با هویت اسلامی و ملی ما در تهدید هویت انقلابی (امام-خامنه‌ای: ۱۳۸۱/۰۳/۰۱) (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۱/۹/۱).	- مسأله اصلی آمریکا قبول نداشتن هویت اسلامی و ملی ما است - حکومتی که صریحا علیه نظام اسلامی عمل می‌کند و برای براندازی این نظام بودجه می‌گذارد، حکومتی که صریحا علیه خواست ملت ایران برنامه ریزی می‌کند
	ضعف ملت‌ها و اختلاف دولت‌های اسلامی یعنی تهدید هویت و قدرت معنوی مردم (امام خامنه-ای: ۱۳۸۱/۰۸/۲۶) (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۰/۱۱/۱۰).	- ضعف ملت‌ها، اختلاف دولت‌های مسلمان - اختلاف میان دولت‌ها و قدرت‌ها در این منطقه
	نگرانی غربی‌ها از عمق‌یافتن هویت انقلاب اسلامی (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۲/۰۶/۱۸).	- نگرانی غربی‌ها از گسترش تدریجی تفکر اسلامی، از گسترش هویت انقلاب اسلامی، عمق‌یافتن تفکر اسلام، برنامه‌ریزی‌ها و طراحی‌های پیچیده‌تر و عمیق‌تر برای گسترش هویت انقلاب

مطابق اطلاعات مندرج در جدول (۳) مقوله‌های تهدیدات سیاسی هویت نظام انقلابی ایران عبارتند از:

۱- تهدید ساخت نظام جدید سیاسی یعنی تهدید هویت اسلامی ایرانی

- ۲- مدل‌بازی به جای مدل‌سازی تهدید هویت یک ملت
 - ۳- دیو مهیب و نفرت انگیز سلطه یعنی تهدید هویت انقلاب
 - ۴- حکومت‌های دست‌نشانده عامل تهدید هویت و اصالت ملت ایران
 - ۵- هدف استکبار محو هویت ملی و دینی
 - ۶- عدم تقویت هویت و تضعیف آن قبل از انقلاب به دلیل منافع آنها
 - ۷- دشمنی و مخالفت آمریکا با هویت اسلامی و ملی ما یعنی تهدید هویت انقلابی
 - ۸- ضعف ملت‌ها و اختلاف دولت‌های اسلامی یعنی تهدید هویت و قدرت معنوی مردم
 - ۹- نگرانی غربی‌ها از عمق‌یافتن هویت انقلاب اسلامی یعنی تهدید هویت انقلابی
- نظام
- در پایان این بخش خلاصه یافته‌های این پژوهش که در جداول ۱ و ۲ و ۳ مندرج شده‌اند، تحت یک الگوی بصری در مدل زیر ارائه شده‌اند.

نمودار (۳) - مدل نشان دهنده انواع تهدیدهای هویتی نظام انقلابی در کلام امام خامنه‌ای

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هویت نظام انقلابی به معنای ویژگی‌های متمایز و اساسی است که از نظر ایدئولوژیک، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بر اساس انقلاب اسلامی ایران شکل گرفته‌اند. این هویت به ویژه در چارچوب اصول انقلاب اسلامی، نظیر اسلام‌گرایی، استقلال، آزادی و عدالت اجتماعی قرار دارد. امام خامنه‌ای، به عنوان رهبری انقلاب اسلامی، همواره بر حفظ و تقویت این هویت تأکید کرده‌اند و هرگونه تهدیدی که به این هویت آسیب بزند را خطرناک می‌دانند و بر این باورند که باید برای مقابله با این تهدیدات، تلاش‌های مستمر در راستای تقویت هویت اسلامی-ایرانی انجام شود. آیت‌الله خامنه‌ای همواره بر لزوم تقویت هویت اسلامی و ایرانی تأکید داشته‌اند و از نظر رهبر انقلاب، حفظ هویت اسلامی-انقلابی نه تنها نیازمند مراقبت و تقویت فرهنگ دینی و ملی، بلکه مستلزم هوشیاری در برابر دشمنان داخلی و خارجی است که به دنبال تغییر باورها، آرمان‌ها و سبک زندگی مردم ایران هستند. از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای، تهدیدات هویتی انقلاب اسلامی نه تنها تهدیدی برای هویت دینی و ملی، بلکه تهدیدی برای استقلال و عزت کشور است. لذا تهدیدات هویتی نظام انقلابی، تهدیداتی جدی است که باید ضمن آگاهی از آن نسبت به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در این زمینه اقدامات لازم را جهت حفظ و بقای نظام انقلابی به عمل آورد و در نهایت، حفظ و تقویت هویت انقلابی، به عنوان یکی از ارکان اصلی مقاومت در برابر تهدیدات خارجی و داخلی، می‌تواند ایران را در مسیر تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی ثابت‌قدم و مقاوم نگه دارد. ایشان معتقدند که از طریق آموزش‌های دینی و فرهنگی، تقویت ارزش‌های اسلامی، استفاده بهینه از رسانه‌ها، و مقابله با تهاجم‌های فرهنگی حفظ انسجام داخلی می‌توان از این تهدیدات جلوگیری و در برابر آن‌ها ایستادگی کرد و هویت ملی و دینی را حفظ نمود. ایشان همچنین بر اهمیت تولید محتوای بومی و اسلامی، استفاده مؤثر از ابزارهای رسانه‌ای، و ارتقای وحدت ملی به عنوان راهکارهایی برای مقابله با تهدیدات هویتی تأکید دارند و عنوان کرده‌اند که مقابله با این تهدیدات نیازمند اتحاد ملی، تأسیس نهادهای فرهنگی و دینی مستحکم و پرهیز از تبعیت کورکورانه از فرهنگ‌های بیگانه است.

مطابق یافته‌های این پژوهش، آیت‌الله خامنه‌ای در دیدگاه‌های خود، به تهدیدات هویتی از منظرها و ابعاد مختلفی نگاه کرده‌اند که در طول سال‌ها و در سخنرانی‌های مختلف خود، به آن‌ها اشاره کرده‌اند. این تهدیدات معمولاً به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- تهدیدات داخلی: این تهدیدات معمولاً شامل انحرافات فکری، سیاسی و فرهنگی هستند که ممکن است در داخل کشور ایجاد شوند. امام خامنه‌ای بارها بر اهمیت مقابله با جریان‌های انحرافی، نفوذ دشمن در درون نظام، تهاجم فرهنگی، فساد اقتصادی، و عدم توجه به اصول اولیه انقلاب تأکید کرده‌اند.
- تهدیدات خارجی: تهدیدات خارجی در غالب فشارهای بین‌المللی، تهدیدات نظامی، جنگ روانی و اقتصادی قرار دارند که به منظور تغییر یا تضعیف هویت نظام جمهوری اسلامی طراحی شده‌اند. امام خامنه‌ای همواره بر ضرورت مقابله با دشمنان خارجی و حفظ استقلال کشور تأکید کرده‌اند.

نتایج تحلیل محتوای بیانات امام خامنه‌ای در خصوص مولفه‌های تهدیدات هویت در نظام انقلابی، حاکی از وجود 26 مقوله در ۳ کد انتخابی می‌باشد. مفاهیم مطرح شده در ۳ کد محوری، تهدیدات فرهنگی (با ۱۲ مقوله)، تهدیدات اقتصادی (با ۵ مقوله) و تهدیدات سیاسی (با ۹ مقوله)، با فراوانی‌های متفاوت است؛ که اغلب با تأکید بر ارزش‌ها، اصول و اهداف دینی و انقلابی و ایرانی در قالب نظام انقلابی بیان شده‌اند و شرح این مباحث در بخش یافته‌های پژوهش ارائه شده است. در یک جمع بندی، ایشان بر این باورند که در حوزه فرهنگی، تهاجم همه‌جانبه فرهنگی، نفوذ غرب، جهانی‌سازی، و چالش‌های داخلی همچون تفرقه و فروپاشی خانواده، به‌طور جدی می‌توانند هویت انقلاب اسلامی و اصول آن را تهدید کنند. در حوزه امنیتی و سیاسی، می‌توان به نفوذ سیاسی، جریان‌های ضدانقلابی داخلی و آشوب‌های اجتماعی اشاره کرد. در حوزه تهدیدات اقتصادی، وابستگی اقتصادی و مصرف‌گرایی و تسلیم شدن در مقابل تحریم‌ها از تهدیدات جدی هویت انقلابی هستند و در مورد تهدیدات اقتصادی، امام خامنه‌ای در سخنرانی‌های خود بارها به ضرورت اقتصاد مقاومتی و مقابله با تحریم‌های اقتصادی اشاره کرده‌اند و از این منظر پژوهش‌هایی که به تحلیل تأثیر مشکلات اقتصادی بر هویت انقلاب پرداخته‌اند، بسیار مهم هستند. نمودار ۲ نشان می‌دهد که از نظر فراوانی اشارات

و مضامین، تهدیدات سیاسی بیشترین کمیت (۴۷ درصد) و پس از آن تهدیدات اقتصادی (۳۷ درصد) و در نهایت تهدیدات سیاسی (۱۶ درصد) مضامین را به خود اختصاص داده‌اند؛ که این موضوع می‌تواند دلیلی بر ترتیب اهمیت این مقوله از تهدیدات در کلام مقام معظم رهبری باشد. روشن است که این موضوعات، به عنوان مبانی اصلی برای تدوین و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های نظام انقلابی مطرح و به عنوان راهبردهایی برای حفظ هویت و اصالت نظام انقلابی باید در نظر گرفته شود. این‌ها تنها بخشی از مفاهیم و مقولات مطرح شده در سخنرانی‌های امام خامنه‌ای درباره تهدیدات هویتی نظام انقلابی هستند، که با تأکید بر اصول اسلامی و دینی، ایرانی و انقلابی به تبیین و تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های نظام انقلابی کمک می‌کنند. البته نمی‌توان به آنها محدود شد، زیرا این موارد بسته به شرایط و مسائل زمانی و مکانی مختلف، ممکن است متغیر باشند. یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش‌های قبلی مانند فکری فلاح و همکاران (۱۴۰۲)، امینی و همکاران (۱۳۹۸)، متقی و همکاران (۱۳۹۴)، گوه‌ری مقدم و لطیفی (۱۳۹۶) در بخش‌های عمده‌ای از زیرموضوع‌های هویت انقلابی همراستاست؛ اما در خصوص نوع طبقه‌بندی این زیرموضوع‌ها در محورهای اصلی و همچنین میزان تأکید مقام معظم رهبری بر هریک از مقولات اقتصادی و فرهنگی و سیاسی، بنا به مقتضیات زمان در آنها متفاوت با نتایج پژوهش فعلی است. در اوایل دهه ۱۳۹۰ به جهت بروز و فراگیری شبکه‌های مختلف اجتماعی، عمده تأکید مقام معظم رهبری بر مقولات فرهنگی و سیاسی است؛ در حالی که در سال‌های اخیر، به دلیل تحریم‌های شدید اقتصادی، تمرکز بر تبیین تهدیدات اقتصادی و آگاه‌سازی مردم، تشریح این نوع تهدیدات فراوانی قابل توجهی را به خود اختصاص داده است. البته این نوع نگاه به تهدیدات هویتی و اولویت بندی آن‌ها در طی عمر چهل و چند ساله انقلاب، امری طبیعی به نظر می‌رسد. درخصوص موضوع این پژوهش، می‌توان پیشنهادات زیر را مطرح کرد:

۱. به جهت اهمیت و ضرورت تهدیدات هویتی و پیامدهای تاثیر آن بر هویت فردی و اجتماعی و نیز ضرورت اتخاذ تدابیر مختلف در راستای حفظ و تقویت هویت اسلامی-ایرانی، تحقیقات بیشتر برای شناخت دقیق و مجموع این تهدیدات و مبنا بودن آن‌ها برای انجام پژوهش‌های بیشتر در آینده توصیه می‌شود.

۲. برای استحکام بنیان‌های فرهنگی و دینی توصیه می‌شود که این آموزش‌ها به‌طور مؤثر و جذاب و بروز و کارآمد، و با روش‌های نوین به نسل جدید منتقل شود تا از تاثیرات منفی تهدیدات هویتی جلوگیری گردد.
۳. به لحاظ اهمیت مقابله با تهاجم فرهنگی، توصیه می‌شود تقویت فرهنگ بومی، تولید محتوای بومی و اسلامی، و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و فرهنگی داخلی مورد تاکید بیش از پیش قرار گیرد.
۴. برای حفظ و تقویت انسجام اجتماعی در برابر تهدیدات هویتی، از طریق ترویج ارزش‌های مشترک، توصیه می‌شود احساس تعلق به کشور و فرهنگ ایرانی-اسلامی مورد بررسی و تاکید بیشتر قرار گیرد.
۵. توصیه می‌شود در لزوم استفاده بهینه از رسانه‌ها و فضای دیجیتال، برای ارتقاء آگاهی عمومی، پاسخگویی به شبهات و تولید محتوای مثبت توجه کافی و مؤثر صورت پذیرد.
۶. توصیه می‌شود به جهت ضرورت حفظ هویت مستقل ملی در برابر چالش‌های جهانی‌سازی و حفظ ارزش‌های اسلامی در برابر جریان‌های جهانی، تحقیقات کافی و مؤثر در این زمینه انجام و نتایج آن به صورت کاربردی مورد دقت برنامه‌ریزان فرهنگی قرار گیرد.
۷. علاوه بر مقابله با تهدیدات خارجی، ایجاد فضای گفت‌وگوی میان‌فرهنگی، بر لزوم ایجاد فضای گفت‌وگوی سازنده با سایر فرهنگ‌ها، به‌ویژه در زمینه حفظ هویت اسلامی و ملی پیشنهاد می‌شود.

منابع

۱. قرآن کریم، سوره مبارکه الفتح آیه ۲۹، سوره مبارکه محمد آیه ۱۱.
۲. احمدیان، علی اکبر. (۱۳۹۵). "تهدیدشناسی از منظر رهبران انقلاب اسلامی". مجله سیاست دفاعی. دوره ۲۷، ش ۵۰۱، ۱۵-۱۰.
۳. افتخاری، اصغر و همکاران. (۱۳۹۳). "ناسیونالیسم و هویت ملی در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای". پژوهشنامه انقلاب اسلامی. دوره ۴، ش ۱۱، ۴۳-۱۹.

۴. افتخاری، اصغر. (۱۳۹۱). *تهدید نرم: رویکردی اسلامی*. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم و تحقیقات فناوری.
۵. افتخاری، اصغر. (۱۳۸۵). *کالبد شکافی تهدید*. تهران: مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی.
۶. اسدپور، عهدیه؛ احمد آهنگ، کاظم. (۱۳۹۵). "بازنمایی هویت اسلامی-ایرانی در اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای." *پژوهش‌های اجتماعی/اسلامی*. ۶۹-۳۳.
۷. امینی، سید جواد؛ مبینی، محمد. (۱۳۹۸). "تبیین مفهوم راهبردی نظریه نظام انقلابی در جمهوری اسلامی ایران." *پژوهش‌های انقلاب/اسلامی*. دوره ۸، ش ۳۰، ۴۸-۲۳.
۸. ایمان، محمد تقی؛ روحانی، علی. (۱۳۹۲). "هویت اسلامی و هویت‌های رقیب (هویت جهانی، ملی و قومی)، مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه شیراز." *تحقیقات فرهنگی*. دوره ۶، ش ۱.
۹. باریکانی، زهرا. (۱۳۸۵). "تبیین هویت دینی دانش‌آموزان و بررسی ارتباط آن با محتوای کتب دینی و زندگی." *پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد*. دانشگاه تهران. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
۱۰. پروانه، فرهاد و همکاران. (۱۳۹۵). "بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت انقلابی در کتاب‌های درسی دوره تحصیلی متوسطه (رشته علوم پایه) از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۸." *مطالعات انقلاب/اسلامی*. دوره ۱۳، ش ۴۴، ۴۲-۲۹.
۱۱. جمالزاده، ناصر. (۱۳۹۲). *قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران*. تهران: دانشگاه امام صادق (علیه اسلام)، چاپ اول.
۱۲. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال؛ وهاب پور، پیمان. (۱۳۹۲). *امنیت هستی‌شناختی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
۱۳. علوی مقدم، سید بهنام؛ داوورپناه، زهرا. (۱۳۹۳). "تحلیل محتوای مولفه‌های هویت ملی در کتب آموزش زبان فرانسه، دوره‌های راهنمایی، دبیرستان-پیش دانشگاهی." *نوآوری‌های آموزشی*. دوره ۱۳، ش ۵۲.

۱۴. فکری فلاح، محسن؛ عرفانی، امیر محسن. (۱۴۰۲). "الزامات مواجهه با عوامل تهدید کننده هویت دینی بر سیره و کلام امیر مومنان علی علیه السلام با تاکید بر نهج البلاغه". علمی پژوهشی/اسلام و مطالعات اجتماعی. دوره ۱۰، ش ۴.
۱۵. قاسمی، یارمحمد؛ هاشمی، علی. (۱۳۹۸). "انجام پژوهش به روش تحلیل تماتیک: راهنمای عملی و گام به گام برای یادگیری و آموزش (مورد مطالعه: مصرف موسیقی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه ایلام)". علمی فرهنگ/ایلام. دوره ۲۰، ش ۶۴ و ۶۵، ۳۳-۷.
۱۶. کرسول، جان دبلیو. (۲۰۱۷). روش و طرح تحقیق کیفی، انتخاب از میان پنج رویکرد تحقیق کیفی. (ا، الهیاری و همکاران. مترجم). تهران: نشر نگاه دانش.
۱۷. گودرزی، حسین. (۱۳۸۷). تکوین جامعه شناختی هویت ملی در ایران با تاکید بر دوره صفویه. تهران: تمدن ایرانی
۱۸. گوهری مقدم، ابوذر؛ لطیفی، سیدعلی. (۱۳۹۶). "تهدیدات هویتی انقلاب اسلامی از منظر رهبران جمهوری اسلامی ایران". پژوهشنامه انقلاب اسلامی. دوره ۷، ش ۲۳، ۱۹-۱.
۱۹. متقی، سمیرا و همکاران. (۱۳۹۴). "امنیت هویت و الگوی اسلامی-ایرانی توسعه". مطالعات انقلابی/اسلامی. دوره ۱۲، ش ۴۳، ۱۰۰-۸۳.
۲۰. محمودی، سیروس. (۱۳۹۷). "تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و متوسطه اول از نظر توجه به مولفه‌های هویت انقلابی". پژوهشنامه انقلاب اسلامی. دوره ۱، ش ۸، ۶۶-۲۹.
۲۱. معینی علمداری، جهانگیر. (۱۳۸۳). هویت، تاریخ و روایت در ایران. تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
۲۲. میرمحمدی، داوود. (۱۳۸۳). گفتارهایی درباره هویت ملی در ایران. تهران: انتشارات تمدن ایرانی (وابسته به موسسه مطالعات ملی).
۲۳. منصورنژاد، محمد. (۱۳۸۵). دین و هویت. تهران: انتشارات تمدن ایرانی.

۲۴. هویت اجتماعی (کتاب درسی علوم اجتماعی)، پایه دوازدهم، دوره دوم متوسطه (۱۳۹۷). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

25. Berg, B.L. and Lune, H. (2012). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences 8th Edition*. Pearson. Upper Saddle River, NJ.
26. Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). "Beyond"identity". *Theory and Society*. 29 (1), 1-47, <https://www.istor.org/Stable/3108478>.
27. Clarke, V. & Braun, V. (2013). "Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning." *The Psychologist*. 26(2), 120-123.
28. Hammer, M. (2010). *What is Business Process Management?*. Harvard Business Review.
29. Jackson, M. C. (2019). *Critical Systems Thinking and the Management of Complexity*. Wiley.
30. Meadows, D. H. (2008). *Thinking in Systems: A Primer*. Chelsea Green Publishing.
31. Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge University Press.
32. Tilly, C. (2018). *From Mobilization to Revolution*. Routledge.
33. Walker, B., & Salt, D. (2012). *Resilience Practice: Building Capacity to Absorb Disturbance and Maintain Function*. Island Press.

۳۴. منابع اینترنتی: KHAMENEI.IR

۳۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹/۱۱/۲۹). بیانات در ارتباط تصویری با مردم آذربایجان شرقی.

۳۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹/۰۳/۱۴). سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله).

۳۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۱۰/۱۸). بیانات در دیدار مردم قم.

۳۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۰۳/۱۴). خطبه‌های نماز جمعه در بیست و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله).

۳۹. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۰۲/۳۰) بیانات در دیدار جمعی از شاعران و اهالی فرهنگ و ادب.
۴۰. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۲/۲۴). بیانات در دیدار مسئولان نظام.
۴۱. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۷/۴/۶). امروز خب مسئله‌ی اقتصاد، یک مسئله‌ی اساسی در کشور است.
۴۲. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۷/۲/۱۹). بیانات در دانشگاه فرهنگیان.
۴۳. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۵/۷/۲۸). بیانات در دیدار نخبگان علمی جوان.
۴۴. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۵/۲/۱۳). بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان.
۴۵. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۳/۱۱/۱۹). بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی.
۴۶. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۳/۰۴/۲۱). بیانات در دیدار شاعران.
۴۷. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۲/۶/۲۶). بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
۴۸. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۲/۰۶/۱۸). دیدار ائمه جمعه سراسر کشور با رهبر انقلاب.
۴۹. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۱/۰۷/۲۵). بیانات در دیدار نخبگان و مسئولان استان خراسان شمالی.
۵۰. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۱/۰۳/۰۳). بیانات در دانشگاه امام حسین علیه‌السلام.
۵۱. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۱۱/۱۰). بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «جوانان و بیداری اسلامی».
۵۲. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۸/۱۴). پیام به کنگره‌ی عظیم حج.
۵۳. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۵/۲۶). بیانات در دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور.
۵۴. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۸/۰۲/۲۶). بیانات در دیدار مردم مریوان.
۵۵. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۹/۲۴). بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت.

۵۶. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۳/۱۴). بیانات در مراسم نوزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله).
۵۷. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۲/۱۶). بیانات در دیدار مردم کازرون.
۵۸. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۵/۰۸/۱۸). بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان.
۵۹. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۴/۰۹/۳۰). بیانات در مراسم مشترک دانشگاه‌های افسری ارتش.
۶۰. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۴/۰۶/۱۱). بیانات در دیدار کارگزاران نظام.
۶۱. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۴/۲/۱۸). بیانات در دیدار مردم شهرستان رفسنجان.
۶۲. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۳/۰۲/۲۸). بیانات پس از بازدید از سازمان صدا و سیما.
۶۳. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۹/۰۱). بیانات در خطبه‌های نماز جمعه.
۶۴. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۰۸/۲۶). بیانات در بازدید از یگان‌های نمونه‌ی نیروی زمینی ارتش.
۶۵. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۰۳/۰۱). بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدا.
۶۶. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۰/۴/۱۰). بیانات در دیدار مسئولان وزارت خانه‌های صنایع و بازرگانی.
۶۷. خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۷۹/۰۵/۰۵). بیانات در دیدار جمعی از جوانان استان اردبیل.